

Старовойт О.В.

студентка;

Цуруль О.А.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ НАРОДОЗНАВСТВА У НАВЧАННІ БІОЛОГІЇ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Одним з напрямків оновлення сучасної школи є реалізація в навчанні і вихованні підростаючого покоління ідей народознавства на основі засвоєння традицій національної культури українців. А в сучасних умовах школа об'єктивно є тим освітнім середовищем, у якому відбувається залучення молоді до національної культури і традицій. Саме в школі формується почуття національної гідності, повага до свого народу, його історії і культури, створюються основи для розвитку внутрішнього світу особистості, її національної самосвідомості, народного світогляду, національної психології, характеру, емоційної культури.

Важливу роль у формуванні особистості відіграють народні казки, легенди, прислів'я і приказки, прикмети і поради, оповіді про рослини і тварин. Ці перлини народної мудрості (скарбниці народних знань про живу природу) з перших років життя залучають дитину у пізнання світу природи.

Тому саме скарбниця народних знань про живу природу є могутнім дидактичним засобом, який забезпечує формування екологізованого світосприйняття у підростаючого покоління [4, с. 4].

Об'єкт дослідження: навчально-виховний процес з біології у ЗНЗ.

Предмет дослідження: методи та методичні прийоми використання елементів народознавства у навчанні біології учнів основної школи.

Мета дослідження: дослідити методичні особливості використання елементів народознавства у навчанні біології учнів основної школи.

Досягнення мети передбачає розв'язання наступних завдань:

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічної, науково-популярної, методичної літератури та шкільної практики з проблеми використання скарбниці народних знань у навчанні біології.

2. Охарактеризувати провідні методи та прийоми включення елементів народознавства у навчально-виховний процес з біології.

3. Розробити інструктивно-методичні матеріали, що передбачають включення елементів народознавства у навчання біології учнів основної школи.

На значному дидактичному потенціалі народознавства у формуванні цілісних знань про живу природу наголошували як видатні педагоги (С.Ф. Русова, К.Д. Ушинський, В.О. Сухомлинський та ін.), так і сучасні

вчені-методисти: Л.С. Барна, А.В. Степанюк, Л.С. Похила, Б.Б. Гдаль, М.Б. Герасименко, Н.О. Шевченко, Г.Ф. Яцук та ін.

Аналіз педагогічної теорії та шкільної практики свідчить, що шкільні предмети освітньої галузі «Природознавство» (біологія, екологія, природознавство, географія) дозволяють достатньо повно використовувати такі елементи національної культури, як народні перекази, легенди, оповіді, загадки, пісні і думи, прислів'я, приказки та прикмети.

Провідними шляхами та способами включення народних знань у процес навчання біології є:

- а) фрагментарне включення народних знань у зміст програмового матеріалу;
- б) концентрація народних знань в окремі параграфи і розділи;
- в) виділення відповідних знань в окремі параграфи, а також включення до змісту програмового матеріалу;
- г) використання народних знань у процесі позакласної роботи [3, с. 19].

Результати досліджень [1; 3-5] свідчать, що найбільш ефективним є поєднання третього та четвертого шляхів.

У ході виконання завдань дослідження ми розробили та апробували цикл уроків теми «Різноманітність рослин» [2], що передбачають включення елементів скарбниці народних знань з різною дидактичною метою: перевірки домашнього завдання, актуалізації опорних знань, мотивації навчальної діяльності, сприйняття та засвоєння нового, узагальнення і систематизації знань тощо.

Під час дослідження було проведено:

- а) діагностичний зріз № 1 (ДЗ 1), який проводився напередодні на завершальному етапі традиційного уроку;
- б) діагностичний зріз № 2 (ДЗ 2), який проводився на завершальному етапі експериментального циклу уроків, проведених за авторськими інструктивно-методичними матеріалами, що передбачали включення елементів природознавства.

Анкетуванням було охоплено 28 учнів 6 класу однієї із шкіл м. Києва (табл. 1). Анкети містили рефлексивні запитання, які є загальновідомим інструментарієм реалізації зворотнього зв'язку щодо якості ходу і результатів навчального процесу.

Порівняння результатів діагностичних зрізів та їх аналіз дають підстави для висновків про позитивну динаміку за більшістю показників. Так, зокрема, ми спостерігаємо позитивну динаміку за показниками: зацікавлення учнів на уроці (+ 13 %), настроїв учнів на початку (+ 11%) і в кінці уроку (+ 5%), активність учнів під час уроку (+ 5%). А отже і про позитивний вплив на учнів розроблених інструктивно-методичних матеріалів, що містять елементи природознавства. Перспективними вважаємо подальші дослідження проблеми у контексті реалізації Концепції Нової української школи.

Таблиця 1

Результати анкетування

№ з/п	Запитання	Варіанти відповідей	Кількість учнів (%)	
			ДЗ 1	ДЗ 2
1	Мій настрій на початку уроку	добрий	64	75
		поганий	36	25
2	Матеріал уроку для мене був	зрозумілим	85	85
		незрозумілим	15	15
		корисним	85	85
		некорисним	15	15
3	Урок мені здався	цікавим	67	80
		нудним	33	20
		короткотривалим	67	80
		довготривалим	33	20
4	За урок я	не втомився/лась	67	70
		втомився/лась	33	30
5	Своєю роботою на уроці я	задоволений/на	85	93
		незадоволений/на	15	7
6	На уроці я був/була	активним/ною	60	65
		пасивним/ною	40	35
7	Мій настрій наприкінці уроку	поліпшився	75	80
		погіршився	25	20
8	Домашнє завдання мені здалося	легким	71	75
		важким	29	25
		цікавим	71	75
		нецікавим	29	25

Джерело: розроблено авторами

Список використаних джерел:

1. Барна Л.С. Біологія. Скарбниця народних знань. Царства: рослини, гриби, тварини: посібник / Л.С. Барна, Г.Ф. Яцук, М.Б. Герасименко. – Тернопіль: Навч. кн. – Богдан, 2007. – 168 с.
2. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Біологія. 6-9 класи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://mon.gov.ua/activition/zagalnaserednya/navchalni.programy.html>> – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Похила Л.С. Використання скарбниці народних знань у процесі вивчення біології: Царство Рослини. Царство Гриби / Л.С. Похила, Г.Ф. Яцук, Б.Б. Гдаль. – Тернопіль, «Мандрівець», 2002. – 76 с.
4. Похила Л.С. Народна мудрість та її використання в процесі вивчення біології / Л.С. Похила, А.В. Степанюк, Г.Ф. Яцук. – Тернопіль: Діалог, 1992. – 89 с.
5. Шевченко Н.І. Використання фольклору на уроках біології: дидактичні матеріали / Шевченко Н. І. – Харків: Основа, 2011. – 110 с. (Б-ка журналу «Біологія»; 12, (108)).